

**DR. HOLLÓSI HAJNALKA ZSUZSANNA
DR. MÁRTON SÁRA**

PORTFÓLIÓ A TANÁRKÉPZÉSBEN

Nyíregyháza, 2017

Tartalomjegyzék

1. Kiindulási alapok	3.
2. Elméleti háttér	5.
3. Portfólió a tanárképzésben	6.
4. A portfólió készítésének céljai	7.
5. A portfólió típusai	8.
6. A portfólió készítésének folyamata	9.
7. A portfólió alkalmazásának előnyei a felsőoktatásban	20.
8. A tanári mesterképzésből levont konklúziók	21.
9. Portfólió a köznevelésben	22.
10. Ajánlott szakirodalom a hallgatóknak	27.
11. Felhasznált irodalom	28.

1. Kiindulási alapok

A portfólió készítése mind nemzetközi, mind hazai szinten az utóbbi két évtizedben egyre ismertebbé és elterjedtebbé vált az oktatásban, elsősorban a felsőoktatás preferált értékelési eszköze lett, így a tanárképzésben is egyre inkább elfogadottá vált és válik alkalmazása. Ezt bizonyítja, hogy Magyarországon a tanárképzést meghatározó jogi szabályozás már 2006-ban is kiemelt szerepet szánt a portfólió készítésnek és ezen nem változtatott a tanárok felkészítéséről szóló 2013. évi jogszabály sem.

A magyar tanárképzés rendszerének kétciklusú, osztott formában történő megszervezése a kétezres évek közepén kezdődött, mely elsőként a 2008-2009. tanévben indult a tanárképzést folytató magyarországi felsőoktatási intézményekben. A magyar oktatási kormányzat a tanárképzés jogszabályi hátterének megalkotásával, a képzési és kimeneti követelmények megfogalmazásával¹ ekkor emelte be a tanári portfólió készítésének kötelezettségét a tanári mesterszakon tanulmányokat folytató hallgatók számára. E jogszabály értelmében a tanárjelölt a képzéshez kapcsolódó, mentor által vezetett és koordinált összefüggő szakmai gyakorlatának tapasztalatait, valamint az elvárt tanári kompetenciák meglétét hivatott bizonyítani ezen munkájával. A 2013 szeptemberében indult osztatlan tanárképzés szabályozása² is megtartotta a hallgatók ezen kötelezettségét. A portfólió, mint a tanárképzés új értékelési eszköze arra készítette a képző intézményekben a szakmódszertant oktató tanárokat és a tanárképző intézetek, központok munkatársait, hogy egyfajta útmutató segédanyagot, sorvezetőt készítsenek a hallgatóik számára, hiszen magyar nyelven hozzáférhető alapvető szakirodalom a Falus Iván és Kimmel Magdolna által jegyzett kötet volt (Falus-Kimmel, 2003). A Nyíregyházi Egyetem jogelőd intézményében is készült a tanári mesterképzési szak hallgatói portfóliójának elkészítését segítő ajánlás, melyet az osztatlan tanárszak elvárásainak megfelelően, átdolgozva, „áthangszerezve” bocsátunk most az olvasó elé

Az osztatlan tanár szak utolsó évében hallgatóink összefüggő egyéni szakmai gyakorlatot teljesítenek külső iskolai helyszíneken és az itt végzett tevékenységük szisztematikus átgondolását követően elkészítik portfóliójukat, melynek anyagai a leginkább alkalmasak tanári kompetenciáik meglétének a bizonyítására. A Nyíregyházi Egyetemen e gyakorlatot kísérő blokkszemináriumok (szakmódszertani, pedagógiai-pszichológiai követő szemináriumok)

---

¹ 4. számú melléklet a 15/2006. (IV. 3.) OM rendelethez 5.1.3. pont

² 8/2013. (I.30.) EMMI rendelet a tanári és az egyes tanárszakok felkészítés közös követelményeiről képzési és kimeneti követelményeiről

keretében a portfólió készítésének folyamata is szerves része a tantárgyi programnak. E szemináriumokon ismerkednek meg a hallgatók a portfólió fogalmával, tanárképzésbe történt beágyazottságával, céljával, készítésének menetével. Fontos hangsúlyozni, hogy az értékelésnek ezen újfajta eszköze nem csupán a tanárképzés sajátja, hanem a pedagógusok előmeneteli, minősítési rendszerének is meghatározó eleme. A tanárképzők felelőssége megnő a hallgatóik felkészítésében, mivel a pedagógus életpályához szervesen hozzátartozik a portfólió megírása, a reflektív, elemző, értékelő tanári magatartás. Ezért tartjuk fontosnak, hogy a vonatkozó szakirodalmakat, jogszabályokat, a gyakorlathoz összeállított naplót, a honlapunkon fellelhető segédanyagokat tanulmányozzák hallgatóink. A szemináriumokon nagyobb időkeretet biztosítunk a portfólió készítésének folyamatára, így megvitatjuk az anyaggyűjtés, a válogatás, a szerkesztés szempontjait, a reflexiók megfogalmazásának fontosságát, melyek a tanulás folyamatáról, a szakmai előrehaladásról, a hallgatóban felmerült kérdésekről, kételyekről szólnak. Az átgondolt, szisztematikus reflexiókat a tanárjelöltek metakognitív készségeinek fejlesztéséhez elengedhetetlenek tartjuk. Hallgatóink az összefüggő egyéni szakmai gyakorlat megkezdésére átgondolják azon feladatok listáját, mely rendelkezésre áll a gyakorlati képzési naplóban, a szemináriumokon átbeszéljük azokat, majd a gyakorlatot vezető mentorral konszenzusra jutva módosítják ezen elképzeléseiket, adaptálják az adott iskola lehetőségeihez. A szemináriumokon a hallgatók megismerik a portfólió értékelésének kritériumait is, melyek a készítés folyamatát is nagyban segítik. Tanárképzőként meghatározhatjuk azon dokumentumok körét, melyeket az elkészített portfólióban látni szeretnénk, így elengedhetetlenek pl. a tanóra- és foglalkozástervek, tematikus tervrészletek, iskolai alapidokumentumok vonatkozó reflektált fejezetei. Hallgatóink törekszenek arra, hogy a legjobb munkáikat válogassák össze és azokat „vizuálisan vonzó formában” (Falus-Kimmel, 2003, 38. p.) tárják az olvasók elé. A tanári mesterségre történő felkészülést segítő a Tanárképző Központ munkatársai összeállítottak egy, az összefüggő egyéni szakmai gyakorlat végrehajtásához használt gyakorlati képzési naplót³. Az ebben szereplő tartalmi elemek mindegyikéhez készülnek hallgatói segédanyagok⁴, így jelen írásunk a portfólió elkészítéséhez szolgál segítségül a tanárképzésben résztvevő hallgatóink számára.

---

³ Buhály Attila-Márton Sára: Gyakorlati képzési napló osztatlan tanárszakos hallgatók részére

⁴ www.nyf.hu/bgytk/node/5

2. Elméleti háttér

A fentiekből egyértelműen kiderült, hogy a hallgatóknak az összefüggő egyéni szakmai gyakorlatukat bemutató portfóliót kell a tanulmányaik lezárásaként készíteni. Ehhez az alábbiakban a fogalom jelentésével, eredetével ismerkedünk meg. A portfólió olasz *eredetű* szó, dokumentumdosziét, dokumentumgyűjteményt, szakértői dossziét *jelent*, mindenképpen olyan munkát, melyet az érintettek készítenek, prezentálva egy adott területen elért eredményeiket, megvilágítva valakinek egy területen szerzett tudását, gyakorlottságát. Elsősorban az üzleti életből, a részvények világából lehet ismerős a fogalom, hiszen egy-egy cég vagy magánember portfóliójáról szokás beszélni, vagyis itt az általa birtokolt részvények összességét jelenti. A művészvilágból is lehet sokaknak ismerősen csengő a szó, hiszen egy művész portfóliója legjobb műveinek reprezentatív gyűjteménye.

A fentiekén túlmenően érdemes szólni a portfólió *történetéről* is. A portfólió felhasználása a második világháborút követő évekre nyúlik vissza. Egyrészt a leszerelt katonák használták a civil életbe való visszatérésük megkönnyítése érdekében, másrészt a háború alatt a bevonuló férfiak helyére lépő női munkaerő használta új munkahely találása céljából. Erre azért volt szükség, mert a férfiak a katonai szolgálat alatt, a nők pedig az éppen aktuális munkahelyükön szereztek számos területen tapasztalati tudást, különböző kompetenciákat, de ezekről nem rendelkeztek semmiféle bizonyítvánnyal. Ezért a portfólió elődje egy olyan dosszié formájában alakult ki, amely tartalmazta azokat a munkákat, amelyek igazolták az illető szakértelmét. Ennek a dossziénak a segítségével a társadalom előtt is igazolást nyert az illető szakértelme. A portfólió bár egy szükségmegoldás volt, de a későbbiekben is továbbélt, mert a háború utáni konjunktúra idején a munkaerőhiány enyhítése érdekében munkába állították a szakképzetlen női munkaerőt is, ez pedig életben tartotta a portfólió intézményét. A portfólió használatának népszerűsége az 1970-es évektől csökkent, mivel a dekonjunktúra idején nem volt tömeges munkaerő-felvétel, így a portfóliók sem játszottak nagy szerepet a gazdasági életben. Az 1980-as évektől hallunk újra portfólióról, de ekkor már az oktatás keretein belül. Elsőként az USA-ban és Kanadában, majd Európában is kezdett elterjedni, egyre több pedagógus érdeklődött a módszer iránt. A közoktatásban inkább az általános iskolai oktatásban próbálták elterjeszteni a portfóliót (lásd a Portfólió a köznevelésben c. alfejezetet), a középfokú oktatásban nem igazán terjedt el, bár kísérletek történtek ez irányba is.

3. Portfólió a tanárképzésben

Az 1990-es évektől tesz nagy jelentőségre szert a portfólió a tanárképzésben. Falus Iván és Kimmel Magdolna fentebb már hivatkozott munkáját áttekintve álljon itt néhány portfólió definíció:

„Portfólió olyan dokumentumok gyűjteménye, melyek megvilágítják valakinek egy adott területen szerzett tudását, jártasságát, hozzáállását”(Barton, J.- Collins, A. idézi: Falus-Kimmel 2003).

„A portfólió a tanuló portréja gondosan összeválogatott munkáinak tükrében” - Heuer (idézi: Falus – Kimmel 2009).

„A portfólió a tanuló egy vagy több tantárgyból készített munkáinak célirányos, szisztematikus gyűjteménye” - De Fina (idézi: Falus – Kimmel 2009).

„A portfólió bemutatja a tanuló egy adott időszak alatti fejlődését, előrehaladását – Baker (idézi: Falus – Kimmel 2009).

A fenti meghatározások alapján azt mondhatjuk, hogy a portfólió egy olyan dokumentumgyűjtemény, amely a tanuló (esetünkben, a tanárképzésben résztvevő hallgatók, a tanárjelöltek) hosszabb idő alatti fejlődését, vagy a teljes képzés végére elért eredményeit dokumentálja. A portfólió ennek eszköze oly módon, hogy a jelölt benne gyűjti össze a tanulásának, fejlődésének menetét bemutató dokumentumokat.

Szeretnénk hangsúlyozni, hogy jelen írásunk leginkább a tanárképzésben tanulmányokat folytató hallgatóknak íródott, segítve őket a kötelezően elkészítendő portfólió megszerkesztésében, a megfelelő dokumentumok kiválogatásában, és minden hozzá kapcsolódó háttérinformációban. A főszabály az, hogy a jelölt a portfóliót az összefüggő egyéni szakmai gyakorlat anyagából állítsa össze. Megengedett azonban – főként összehasonlítást lehetővé tevő – egyéb, akár az iskolai tanításon vagy azon kívüli gyakorlatok/tevékenységek bemutatása elemző megjegyzésekkel (reflexióval) kísérve.

A tanárképzésben a portfólió alkalmazása azt a *célt* szolgálja, hogy a tanárjelöltnek módja legyen arra, hogy sokoldalúan és hosszabb időn keresztül mutathassa be szakmai fejlődését, tanári kompetenciáinak kialakulását. Íme néhány érv, hogy miért is tartjuk elengedhetetlennek a tanárképzésben a portfólió készítését:

- A képzés utolsó éve gyakorlati jellegű, ezért előnyös, ha a hallgatónak van egy záró munkája, mely gyakorlati jellegű.
- A képzés során a hallgatóknak számos munkát (pl. dolgozatot, interjúvázlatot, kérdőívet, óraterveket, esettanulmányt) kell készíteniük, melynek reflektív elemzését az egyéni fejlődés szempontjából relevánsnak ítéljük.

- A képzés során elkészített munkák összegyűjtése, kiválogatása, rendszerezése nagyfokú kreativitást, háttértudást, önreflexiót, önismeretet, és még számos olyan kompetenciát követel meg a tanárjelölttől, melyre a tanári pályája során a mindennapi pedagógiai praxisban szüksége lesz.
- A hallgató munkái alapján be tudja mutatni a saját szakmai fejlődését is, ha a portfólió elejére a képzés korai szakaszában készült munkáit teszi közzé, majd időben haladva sorba bemutatja a többit is, kiegészítve akár az oktató véleményezésével, vagy akár az önreflexiójával.
- A portfólió nagymértékben tükrözi a hallgató egyéniségét, személyiségét.
- A hallgató annak tudatában készíti el a képzés során az összes munkáját, hogy azok közül bármi bekerülhet a portfóliójába.

4. A portfólió készítésének céljai

Alapvetően két céllal készíthetünk portfóliót: (1) *értékelési céllal*, vagy (2) *a tanulás elősegítése érdekében*. (1) Az értékelési célú felhasználás során a portfólió segítségével azt szeretnénk megállapítani, hogy mit tudnak, mire képesek a hallgatók. Minket most elsősorban az értékelési célú portfólió érdekel, mivel a hallgatóknak értékelés céljából kell azt elkészíteniük. Az értékelési célt szolgáló portfólió a hallgatónak az adott területen megszerzett kompetenciáit dokumentálja. A portfólió dokumentumainak azt kell bizonyítaniuk, hogy a hallgató az adott területen előírt sztenderdek (kimeneti követelményeket) teljesítette. A kimeneti követelmények mivel előre rögzítettek, ezért a portfólió készítése elősegíti a hallgatók döntésképeségét valamint az önértékelését is fejleszti, hiszen a kimeneti követelmények segítségével a hallgató megtanulja felmérni, hogy mely munkáit helyezheti el a portfólióba, és nagyban hozzájárulhat annak sikerességéhez (azaz a jó minősítéshez). Ennek a fajta (szummatív értékelést szolgáló) portfóliónak az lehet a hátránya, hogy külső sztenderdek köré szerveződik, ezért a hallgató tulajdonosságérzése nem, vagy csak korlátozottan érvényesül, mondja Baret (idézi: Falus – Kimmel 2009), ezáltal viszont csökken a hallgatók motivációs ereje.

(2) Ha viszont a tanulás elősegítésére használjuk a portfóliót, akkor az a célunk vele, hogy hallgatóink valamit tanuljanak a portfólió összeállítása során. Az ilyen céllal készített portfólióban a hallgató valamely területen elért előrehaladását dokumentálja, és a benne elhelyezett dokumentumok segítségével folyamatosan reflektál is a tanulásra, folyamatosan

értékeli a fejlődését. A tanulási portfólió készítése során tehát azt mondhatjuk, hogy a tanulás, a formatív értékelés, az önértékelés és az önreflexió folyamatai együttesen jelentkeznek. Ez a típusú portfólió előmozdítja a hallgatók autonóm tanulóvá válását, illetve a tanulási folyamatért való fokozottabb felelősségvállalást is. A tanulást elősegítő portfólió előnye az értékelési portfólióval szemben kétségkívül az, hogy több lehetőséget ad a hallgatónak az önkifejezésre, mivel maga döntheti el, hogy hogyan, milyen dokumentumokkal szeretné dokumentálni az előrehaladását.

5. A portfólió típusai

Barett (idézi: Falus – Kimmel 2009) a portfólió három fő típusát különbözteti meg: a munkaportfóliót, a bemutató portfóliót és az értékelési portfóliót. A portfólió egyes típusairól érdemesnek tartjuk kicsit bővebben is szólni, hiszen a hallgatóknak fontos tisztában lenniük a különböző típusok jellemzőivel.

1. *A munkaportfólióban (fejlődést dokumentáló gyűjtemény)* a hallgató az összes, az adott tanulási folyamathoz tartozó dokumentumát gyűjti össze. Ez a típusú portfólió mint gyűjtemény azt a szerepet tölti be, hogy bemutassa a tanári kompetenciák meglétét, illetve fejlettségét. A dokumentumok alapján rendszeresen kap visszajelzést tanárától, és értékeli saját előrehaladását is.
2. *A bemutató portfólióba* a munkaportfólióból már csak a legjobb munkák kerülnek át. Ezeket saját maga válogatja össze azokból a dokumentumokból, amelyek véleménye szerint a legjobban bemutatják őt és elért eredményeit. Ahhoz persze, hogy meg tudja ítélni, melyek a legjobb munkái, szükséges, hogy világos értékelési szempontrendszer álljon rendelkezésére.
3. *Az értékelési portfólió (eredmények minősítése)* az alternatív értékelési módszerek egyike, amely külső sztenderdek köré szerveződik. Minden dokumentum valamely sztenderd teljesítését, elérését hivatott bizonyítani, tehát ennek a portfóliótípusnak az értékelési szempontok a sorvezetői. A fő cél az, hogy a hagyományos osztályzással szemben a teljesítményt holisztikusan, a jellemző dokumentumok segítségével ítélhesse meg az értékelést végző. A következő értékelési szempontokat javasoljuk a portfólióhoz: (a.) *A gyűjtemény dokumentumai és a tanári kompetenciák megfelelése.* A tanári kompetenciák (szakmai ismeretek, tudás, szakmai képességek, szakmai szerepvállalás és elkötelezettség, azaz attitűdök, autonómia és felelősségvállalás) egységesen

jelennek meg a képesítési követelményekben, ezért ezt is mérlegelni kell az értékeléskor. (b.) *A kompetenciák színvonalára kell következtetni a dokumentumból.* Ez természetesen azt feltételezi, hogy az értékelő tanár számára egyértelműen nyilvánuljon meg a fejlődés ténye a leírtakból. Ki kell emelnünk a hallgató reflexióinak értékelését. Ez viszont azt is jelenti, hogy hagyományos értékelési szempontokon (mennyiségi, minőségi) túl azt is figyelembe kell venni az értékelést végző tanárnak, hogy a hallgató milyen magyarázatot fűzött az adott dokumentumhoz; mi célja az önértékelésének, a reflexióinak; s továbbá a kompetenciák fejlődéséről is képet kell kapnia.

A különböző típusú portfóliók közös váza tehát a célok meghatározása, a hosszabb időn át gyűjtött dokumentumok és a hozzájuk csatolt reflexiók, illetve a formatív vagy szummatív értékelés alapjául szolgáló értékelési szempontrendszer.

A típusok közötti különbség a célokon kívül abban rejlik, hogy ki fogalmazza meg, milyen dokumentumokat és milyen szinten kell elkészíteni ahhoz, hogy a célt teljesítettnek tekinthessük.

A portfólió típusokat tovább bonthatjuk, ezekből sorolunk fel néhányat, így ismert még

- eredmény bemutató portfólió,
- készségeket bemutató portfólió,
- reflektív portfólió,
- fejlődési portfólió,
- projektportfólió,
- bemutató portfólió,
- kompetencia alapú portfólió,
- tematikus portfólió,
- tantárgy-központú portfólió.

6. A portfólió készítésének folyamata

Először is le kell szögeznünk, hogy a portfólió elkészítése idő- és munkaigényes feladat. Nem beszélve arról, hogy csak akkor lehet gördülékenyen, nagyobb nehézségek nélkül elkészíteni, ha a hallgató a képzés elejétől készül rá, hogy tanulmányai végén az addig készült munkáiból portfóliót fog készíteni. Ezért tartjuk nagyon fontosnak, hogy a hallgatók segítséget,

megfelelő tájékoztatást kapjanak a portfólió készítéséhez a tanári mesterségre történő felkészítésben érintett felsőoktatási szakemberektől. Problémás lehet továbbá, hogy a portfólió elkészítése feltételez legalább egy minimális szintű reflektivitást a hallgató részéről, amennyiben ez hiányzik, nem lesz könnyű a feladat. Nyilván könnyebben birkóznak meg azok a hallgatók a feladattal, akik autonómok és reflektívek, de le kell szögezni, hogy a reflektálást meg lehet tanulni, és a portfólió készítés pontosan ezt a tanulási folyamatot segítheti elő.

A portfólió készítésének folyamatát sok esetben éppen az teszi nehezzé, hogy autonóm döntéseket vár a jelölttől, teljes mértékben rá bízva hogyan építi fel portfólióját, ezért nagyon fontos, hogy segítséget kérhessen és kaphasson a felsőoktatási szakemberektől. A portfólió készítése önálló feladat, ezért sikere többnyire attól függ, hogy a hallgató megértette-e pontosan a portfólió készítésének célját és a vele szemben támasztott elvárásokat. Meghatározó továbbá, hogy a hallgatónak az általuk készített portfóliót a tanulmányaikat lezáró vizsgán be kell mutatniuk prezentáció formájában, és meg kell azt védeniük. A portfólió védelem a záró vizsga részét képezi.

A portfólió *szerkezetét* illetően az a legfontosabb, hogy egy szerves egészet alkosson, ehhez a hallgató legfontosabb feladata, hogy minden egyes dokumentumot a megfelelő helyre tegyen, és világosan megfogalmazza annak okát, hogy miért tette bele az anyagba, és, hogy miért éppen ott helyezte el, ahol. Éppen ezért, hogy a megfelelő dokumentum kerüljön megfelelő helyre, érdemes a hallgatónak jól átgondolnia, hogy melyek legyenek azok a dokumentumok, amelyek bekerülnek a portfóliójába. Mielőtt azonban megtörténne a megfelelő dokumentumok kiválogatása, előtte a hallgatónak össze kell gyűjtenie azokat a dokumentumokat, amelyek belekerülhetnek a portfóliójába. Tehát a dokumentumok kiválasztását meg kell előznie a dokumentumok összegyűjtésének. A fentiek és az alábbiak alátámasztására az alábbi táblázat segít az eligazodásban.

1. sz. táblázat

A portfólió készítésének folyamata

A portfólió készítésének folyamata	Az egyes szakaszok tartalma
Célok megismerése	A portfólió céljának megismerése. A cél eléréséhez szükséges dokumentumok körének meghatározása, az értékelési táblázatok megismerése.

Anyaggyűjtés	A cél elérésének bizonyítására alkalmas dokumentumok gyűjtése, reflektív jegyzetek készítése.
Válogatás	A portfólióba kerülő dokumentumok kiválasztása.
Reflexió	A választás indoklására a portfólió minden dokumentumához reflektív jegyzetek csatolása. Reflektív önértékelés írása az elért, a portfólióban bemutatott fejlődésről, eredményekről.
Szerkesztés	A portfólió gondosan szerkesztett, átlátható, vizuálisan is vonzóformába öntése.
Értékelés és irányadás	A portfólió értékelése, áttekintése.

Forrás: Falus-Kimmel, 2009 (szerkesztett)

a) Anyaggyűjtés

Az anyaggyűjtés folyamatosan történik a képzés során, ezen belül kitüntetett alkalmak a tanárképzésbe beépített iskolai tanítási gyakorlatok. A gyűjtéshez először is a hallgatóknak fel kell térképezniük azoknak az anyagoknak a körét, amelyekből kiválaszthatják a megfelelő dokumentumokat. Milyen dokumentumok közül választhat a hallgató? Minden olyan dokumentum szóba jöhet, amely az adott tanulási folyamat során keletkezett (lásd az 1. sz. táblázatban) és a hallgató szerint elősegítette a szakmai fejlődését. Belekerülhetnek továbbá a mások által készített dokumentumok a jelölt tanításáról, tevékenységéről, mindenféle értékelés, amelyet a jelölt bármely tevékenységére kapott. Ide tartoznak még a hallgató reflexióit rögzítő dokumentumok is, mint például előadásokról készített és saját megjegyzéseivel (reflexióival) kísért jegyzet, valamely pedagógiai probléma leírása és megoldására irányuló javaslatai, konferencián készített jegyzet reflexiókkal. Ezek a dokumentumok a formális tanulás színterén kívül is keletkezhetnek, például egy óralátogatás dokumentálása, szülői értekezlet, szakmai munkahelyi megbeszélés.

2. sz. táblázat   A portfólióban elhelyezhető dokumentumtípusok

A dokumentumtípusok fajtái
A hallgató megfigyeléseinek rögzített változata

A tanulók értékelése
Egy tanuló fejlődéséről készült esettanulmány
Óravázlatok
Óralátogatási jegyzőkönyvek
Előadásokon készített jegyzetek, reflexiókkal
Interjú vázlatok
Tanulókkal, szülőkkel készített interjúk
Kérdőívek
Hospitáló napló
Tematikus terv
Tanórán kívüli tevékenységek terve
Power point bemutató
A tanítással kapcsolatos fotók, képek
Audio- és videó felvételek elemzése
A hallgatók pedagógiai naplója
Munkaterv
A hallgató bármilyen dolgozata
Önértékelésre használt tesztek, kérdőívek
A hallgató által készített tanítási anyagok
A hallgató munkájáról készült bármilyen értékelés
Levelezés az általa tanított gyerekek szüleivel
Évfolyamtársak kritikai észrevételei a hallgatóval kapcsolatban

A megfelelő dokumentumok gyűjtéséhez hozzátartozik az is, hogy a hallgató hitelt érdemlően tudja dokumentálni a tevékenység elvégzését, például az óralátogatási jegyzőkönyvet a meglátogatott tanár saját kézjegyével lássa el. Mindenképpen olyan dokumentumokat érdemes összegyűjteni, amelyeket a portfólióba kerülése előtt valamilyen formában már értékelt valaki. Érdemes a hallgatóknak a reflexióit rögtön az elkészülést követően csatolni az egyes dokumentumokhoz, mert később már nehezebb rekonstruálni, hogy mit tanultak az adott tevékenységből. Ha így járunk el, akkor a dokumentumok kiválasztásakor már tényleg csak össze kell válogatni a megfelelőket, hiszen korábban már reflektáltunk rá.

b) Válogatás

A jelöltnek elég nagy szabadsága van a dokumentumok válogatásában, de az a feladata, hogy portfóliójában a fejlődési útját mások (és az értékelő) számára nyilvánvalóvá, követhetővé tegye. A portfóliót a hallgató a diszciplináris, pszichológiai, pedagógiai, módszertani tanulmányai, az elméleti és gyakorlati képzés, valamint az iskolai gyakorlatok során készített munkáiból állítja össze. A fő követelmény tehát az, hogy a portfólió mutassa be a jelöltnek az iskolai gyakorlat valamennyi területén (tanórai, tanórán és iskolán kívüli tevékenység) elvégzett munkáját. A felsorolt területek mindegyikéről legalább egy dokumentummal kell rendelkezni úgy, hogy a csatolt anyagoknak a képzés során elsajátítandó valamennyi tanári kompetenciát be kell mutatnia. Az összegyűjtött anyagokból mindig a hallgató választja ki a megfelelő dokumentumokat (azokat, amelyek a kitűzött cél elérését a legjobban bizonyítják), de a tanár segítheti azzal, hogy a portfóliót értékelő táblázatot a hallgató rendelkezésére bocsátja, illetve folyamatos visszajelzésekkel is véleményezheti a válogatás menetét. Azért is fontos, hogy a hallgató önállóan válogassa ki a megfelelő dokumentumokat, mert a portfólió készítésének ezen szakasza segíti a hallgató önértékelésének fejlődését. Amikor a hallgató kiválaszt egy dokumentumot, érdemes feltenni a kérdést magának, hogy az a dokumentum milyen cél elérését, teljesítését bizonyítja, illetve, hogy mit bizonyít az ő tanári fejlődésével kapcsolatban. Fontos megjegyezni, hogy amennyiben egy dokumentum nem felel meg a kiválasztás feltételeinek (azaz nem segítettek elő a hallgató szakmai fejlődését), semmiképpen nem szabad elhelyezni a portfólióba még akkor sem, ha az valami miatt nagyon kedves a hallgató számára. Továbbá olyan dokumentumot se tegyünk bele az anyagba, amely már nem gazdagítja az összképet (Falus- Kimmel, 2009), azaz teljesen felesleges, csak a portfólió terjedelmére van hatással. A megfelelő dokumentumok kiválasztása egy nagyon fontos szakasza a portfólió elkészítésének, ha jól sikerül ez a munkafolyamat, akkor megfelelő reflexiókkal kiegészítve egy érdekes, önmagunk és szakmai előrehaladásunk kifejezésére alkalmas anyagot készíthetünk.

A portfólió javasolt felépítését, tartalmát mutatjuk be a következő táblázatban.

3. sz. táblázat

Ajánlás az egyes tanári kompetenciák dokumentálására

Kompetencia	A kompetencia bizonyítására javasolt feladatok, dokumentumok
--------------------	---

<p>A tanuló személyiségének fejlesztése, az egyéni bánásmód érvényesítése</p>	<p>A tanuló személyiségének bemutatása önálló empirikus vizsgálattal: önismereti tesztek, tanulási stílus kérdőív segítségével, megfigyelés, beszélgetés osztályfőnökkel, pedagógusokkal.</p> <p>Egyéni fejlesztési terv bemutatása, elemzése: különleges bánásmódot/kiemelt figyelmet igénylő (sajátos nevelési igényű, beilleszkedési, tanulási, magatartási, nehézséggel küzdő, tehetséges, hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű) tanulók többlet-ellátása.</p> <p>Tanulói személyiségrajz készítése.</p>
<p>Tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítése, fejlesztése</p>	<p>Szociális kompetenciák fejlesztésének tanórai és tanórán kívüli formái: együttműködésen alapuló tanulási formák (kooperatív tanulás, projektmódszer) alkalmazása. A társadalmi-kulturális sokféleségből adódó helyzetek leírása, megoldások, javaslatok megfogalmazása. A tanulók társadalmi-kulturális eltéréseiből adódó különbségek elfogadásának, közösségi magatartásának mérése (kérdőív, megfigyelés, szociometria, interjúk segítségével).</p> <p>Konfliktushelyzetek értékelő elemzése. A tanulók reflexiói a közösségi tevékenységekről, az osztály közösségről. Iskolai/közösségi rendezvényekről beszámoló, forgatókönyv elemzése. Iskolai ünnepek (nemzeti ünnepek, nemzeti emléknapok) közösségalkotó, -fejlesztő hatásainak elemzése. Szabadidős programok terveinek reflektált bemutatása. Az iskolai osztály és osztályfőnöke-megfigyelés/elemzés. Iskolarádió, -újság helye, szerepe a közösségfejlesztésben (áttekintő elemzés).</p>
<p>A szak módszertani és a szaktárgyi tudás</p>	<p>Tankönyvek több szempontú elemzése, saját készítésű taneszköz bemutatása, prevenció</p>

	programok, szakköri, önképző köri foglalkozások elemzése.
A pedagógiai folyamat tervezése	A nevelési-oktatási folyamat megfigyelése a tervezés szempontjából. A hospitált tanórák/foglalkozások tapasztalatai, hospitálási feljegyzései. A pedagógiai folyamat tervezéséhez kapcsolódó dokumentumok reflexiókkal ellátott bemutatása (Nat, kerettanterv, helyi tanterv, tanmenet, tematikus terv, tanóraterv). Tanórákon alkalmazott segédanyagok, prezentációk (PowerPoint), feladatlapok.
A tanulás támogatása, szervezése és irányítása	Tanulás-módszertani segédanyag összeállítása, életpálya-építő, pályaorientációs programok, Tanulási motiváció vizsgálata, elemzése IKT-eszközök alkalmazása a tanítási-tanulási folyamatban Tanulásszervezés, csoportalakítás elvei, néhány módszer (pl. differenciálás, kooperatív, kollaboratív tanulás) szervezési sajátosságai, a tanítási-tanulási folyamat közvetett és közvetlen irányítása.
A pedagógiai folyamatok és a tanulók értékelése	Saját készítésű mérő-értékelő lap készítése, tanulói munkák (pl. témazáró, esszé) eredményeinek elemzése, visszacsatolás a tanítási-tanulási folyamatra. Tanulói ön- és társértékelések. Új, alternatív értékelési eszköz kipróbálása, elemzése.
Kommunikáció, szakmai együttműködés és pályaidentitás	A hallgató által megvalósított kapcsolattartás demonstrálása (pl. a mentor, a hallgatótársak óráinak látogatási jegyzőkönyvei, elemzésük). A szülőkkel való kapcsolattartás intézményi formái (fogadó órák, nyílt tanítási nap, szülői értekezlet, családlátogatás). Elképzelések megfogalmazása a saját leendő gyakorlat kialakításáról.
Autonómia és felelősségvállalás	Saját szakmai álláspont elemzése: pl. a reflektív tanárrá válás útján. Pedagógiai, szakmai fejlődési

	terv. A hallgató innovatív tevékenységének dokumentumai. Szakirodalmi ajánlások.
--	--

Az összefüggő egyéni szakmai gyakorlat helyszíne és annak tantárgyi struktúrája, valamint programkínálata nagyban befolyásolja a hallgatók szakmai tevékenységét és ez által a portfólió tartalmi elemeinek sokszínűségét. A korábban már említett gyakorlati képzési napló portfólióra vonatkozó része a fenti táblázatba foglalt tevékenység/dokumentumjavaslatait is tartalmazza, vagyis az egyes kompetenciák meglétére, bizonyítására különböző, feladatokat, dokumentumokat, melyek az egyes szakok sajátosságainak megfelelően kiegészíthetők, módosíthatók. A 3. sz. táblázatban megfogalmazottak integrálják egyrészt a használatban lévő gyakorlati napló, másrészt a szakok sajátosságaiból adódó, harmadrészt pedig az eltelt évek eddigi tapasztalataiból összegyűjtött, rendszerezett, kibővített ajánlásblokkot. Megemlítendő, hogy a dokumentumok kiválasztásában a hallgatók szabadon döntenek, a feladatok végrehajtása a gyakorlati helyszín adottságaitól függ.

c) Reflexió

Ha sikerült kiválasztani a megfelelő dokumentumot nagyon fontos a hallgató reflexióinak a hozzácsatolása. De mit is értünk a reflexió kifejezés alatt? A reflexió tapasztalataink, ismereteink és cselekedeteink szisztematikus végiggondolása, elemzése (Falus-Kimmel, 2003). A reflexió szó a latin hátrahajolni (reflectere) igéből származik, és nagyon kifejező, mivel ahhoz, hogy tapasztalatainkat, cselekedeteinket elemezni tudjuk, arra van szükség, hogy kívülről tudjuk nézni magunkat, azaz hátrahajoljunk (Kimmel 2002). A *reflexió* fogalmának tisztázásánál annak szintjeiről is említést kell tennünk, mert ez világítja meg a jelöltek számára a reflexió lényegét. Az *1. szint* a leírás szintje, amikor a pedagógiai helyzet ismertetése történik, pl. óraterv/foglalkozásterv bemutatása olyan kérdések megválaszolásával, pl. milyen csoportnak, milyen célokkal készült, milyen tananyag közvetítésére. A *2. szint* az elemzés, az érvelés szintje, vagyis annak indoklása, hogy miért tesszük azt, amit teszünk, és miért választjuk azt a megoldást az adott helyzetre, illetve megtörténik a dokumentum(ok) interpretálása, pl. óra- és/vagy foglalkozástervhez kapcsolódó döntések magyarázata, a döntések indoklása, a választások alátámasztása. A *3. szintet* az önértékelés jelenti, amikor mérlegelnünk kell azt, hogy milyen következménnyel jártak cselekvéseink a tanulókra és önmagunkra nézve, és mit kellene esetleg változtatni a gyakorlatunkon. A tanóra megtartását követően a tervezés sikerességének, az óra eredményességének értékelése, a tanulságok

levonása történik a reflexió ezen szintjén. A tanárjelöltjeink a portfólió készítés során már a reflektív tanárrá válás útját járják, akire az jellemző, hogy nem fogad el, de nem is utasít el automatikusan számára adottságként megjelenő jelenségeket, hanem rákérdez az okukra, miértjükre (Szabó, 2009). Ez a beállítottság nem magától értetődő, az elsajátításához tanulás, problémaérzékenység, fogékonyság szükséges. Nagyon fontos kiemelni, hogy az egyes dokumentumok legyenek azok bármennyire érdekesek és színvonalasak is, reflexió nélkül nem értékelhetőek a portfólió tartalmaként. Ezért minden egyes dokumentumot el kell látni reflektív megjegyzésekkel. A hallgatónak a reflexiója segítségével kell alátámasztania azt, hogy a portfóliója hogyan bizonyítja tulajdonosának fejlődését. A reflexiókból maga a hallgató tud a legtöbbet profitálni, mivel a reflektív jegyzeteiből világos képet kap az előrehaladásáról, márpedig ez igen fontos a szakmai fejlődés folyamatában. Természetesen az önértékelési folyamat során felszínre kerülnek a hallgató hiányosságai is, és ezáltal lehetősége nyílik ezek kiküszöbölésére. Mindehhez viszont szükséges, hogy a hallgató ismerje a pontos követelményeket, tisztába legyen azzal, hogy hová kell eljutnia a képzés során. Azt mondhatjuk tehát, hogy reflexió nélkül nincsen portfólió, világos követelmények, célok nélkül viszont nincsen mire reflektálnia a hallgatónak.

d) Szerkesztés

Nagyon fontos, hogy a portfólió anyaga világosan, jól átgondoltan legyen megszerkesztve, mert ezáltal az értékelő jól el tud igazodni a portfólió tartalmában, illetve a hallgatónak is könnyebb így reflektálnia rá. A portfólióhoz bevezető készül, amelyben leírja a jelölt alapvető céljait és a portfólió felépítését. Tartalomjegyzéket is kell készíteni, világos és áttekinthető rendszerbe kell szervezni (és összefűzni) az anyagot. Azok az anyagok, amelyek minden logikai rendszer nélkül követik egymást egy dossziéban nem nevezhetőek portfóliónak. A dokumentumokhoz csatolt reflexióban el is kell magyarázni a dokumentum és a cél közötti kapcsolatot, és azt, miért gondolja úgy a hallgató, hogy az adott dokumentum jól illeszkedik a portfólió egészéhez.

Már a portfólió megtervezésekor alapvető kérdés, hogy hány dokumentum kerüljön bele, és hány oldalas legyen. Ebben a kérdésben elég nehéz jó döntést hozni, mert van, aki kevesebb, és van, aki jóval több dokumentum segítségével tudja bemutatni kompetenciáit, szakmai fejlődését. Természetesen ennek ellenére kell szabni egy minimum és egy maximum terjedelmet, hogy ne legyenek szélsőséges terjedelmű portfóliók. Azt gondoljuk, hogy egy 40-50 oldalas anyag felel meg leginkább azoknak az elvárásoknak, melyeknek meg kell felelnie

egy ilyen sztenderdek köré szervezett értékelési célú portfóliónak. Ezt a terjedelmet nem érdemes meghaladni, mert nem attól lesz egy munka jó, hogy sok dokumentumot tartalmaz, hanem attól, hogy a megfelelő dokumentumokat tartalmazza, megfelelő helyen és megfelelő önreflexiókkal kiegészítve. Azaz egy rövidebb terjedelmű, de jól összeválogatott dokumentumgyűjtemény (portfólió) többet ér, mint egy hosszabb, de kevésbé logikus szerkezetű, amelyben csak a mennyiségre helyeződik a hangsúly.

e) Értékelés és irányadás

A portfóliót a tanárjelöltek értékelésében egy olyan dokumentumgyűjteménynek tekinthetjük, mely nem csupán azzal a céllal készül, hogy a képzés, a gyakorlat során bizonyítást nyerjen készítőjének fejlődési útja, melyet a tanári felkészítés során végigjárt és szakmai anyagaival dokumentál, hanem ennek a megtett útnak az egyes állomásait önelemzésnek vesse alá a jelölt, a saját gyakorlati tevékenységéről folyamatosan „elmélkedjen”. A tanári kompetenciák kialakulásának, fejlődésének íve is legyen tetten érhető a portfólióban, melyet nem csupán leír a jelölt, hanem olykor vívódásait, útvesztéseit is képes megfogalmazni. Így mindenképpen előtérbe kerül a szakmai-pedagógiai-mesterségbeli fejlődés bemutatása és bizonyítása. A tanárszakos hallgatók esetében elvárás egyrészt az egyén sokoldalú, hosszabb időtávot felölelő szakmai fejlődése, a tanári kompetenciák kialakulásának, meglétének bizonyítása. Másrészt a portfóliónak az értékelés szempontjából is meghatározó szerepe van, hisz e dokumentum alapján is történik a jelölt értékelése, minősítése a záróvizsgán. Az értékelési szempontok kialakításakor a portfólió funkciójából indultunk ki. A portfólió elsősorban gyűjtemény, mely azt a szerepet tölti be, hogy bemutassa a tanári kompetenciák meglétét, pontosabban, azok fejlettségét. Másrészt a portfólió értékelési portfólió is egyben. Ez a két funkció szükségszerűen összeecsúszik, tehát a portfólió minősítésekor az értékelési szempontokat ennek megfelelően célszerű kialakítani. A tanári kompetenciák rendszerét követve, azok hármas egységében (szakmai ismeretek, tudás, szakmai képességek, szakmai szerepvállalás és elkötelezettség, azaz attitűdök, autonómia és felelősségvállalás) tagoltuk az értékelési szempontokat (3. sz. táblázat). A hallgató dokumentumaiból kell következtetni a kompetenciák színvonalára, már amennyire ez megnyilvánulhat az értékelő szakember számára. Különösen fontossá válnak a hallgató reflexiói, így újabb értékelési szempontok lépnek be: milyen magyarázatot fűz a dokumentumhoz, nézetei, véleményei milyen tudatosságot árulnak el, önértékelésének milyenek a céljai. Mindez tanúskodik a hallgató önreflexióinak minőségéről. A kompetencia-összetevők értékelésében az attitűdök jelentik az

egyik legnehezebben megragadható elemet. A portfólió értékelését végző szakembernek az értékelés folyamatába a saját szubjektumát is szükségszerűen be kell emelnie az attitűdök, de akár a képességek minősítésekor, mivel azok gyakran csak „közvetetten” megragadhatók.

A portfólió készítésével kapcsolatban fontos kiemelni, hogy nagyon fontos a (mentor)tanár részéről a gyakori visszajelzés (irányadás) a hallgató felé, ez lehet szóbeli, vagy történhet írásban is. A visszajelzések nagyban megkönnyítik a hallgató munkáját, mert vagy megerősítést kapnak, vagy más irányban terelik a portfólió szerkesztésének folyamatában – mindkét eset segítséget jelent. Az értékelésről azt érdemes elmondanunk, hogy elengedhetetlen a megfelelő értékelési eszközök (pl. értékelési táblázat) megléte, melyeket értelemszerűen a tanárképzésben résztvevő felsőoktatási szakemberek állítanak össze és a portfólió értékelését is ők végzik. Az osztatlan tanárszak hallgatóinak portfóliójához az alábbi értékelési szempontsor használatos a tantárgyi jelleg sajátosságait érvényesítve.

4. sz. táblázat

A portfólió értékelése

1. A portfólió kitűzött céljainak érvényesítése	10 pont
2. A portfólió elméleti bemutatása	10 pont
3. A tanári kompetenciák, a tartalmak minősége	
a) Ismeretek	10 pont
b) Képesség	10 pont
c) Attitűd	10 pont
4. Reflexiók	10 pont
5. Mellékletek szakmai színvonala	10 pont
6. Összeállítás, szerkesztési arányok	10 pont
7. Dokumentálás, dokumentumok illeszkedése, hivatkozás	10 pont
8. Nyelvezet, stílus	10 pont
A portfólió összpontszáma:	100 pont

A pontszámok a következőképpen alakulnak: 0-50 elégtelen; 51-70 elégséges; 71-80 közepes; 81-90 jó; 91-100 jeles. Természetesen az értékeléshez rövid szöveges bírálói vélemény is társul.

A portfólió minősítésének szempontjai közül ki kell emelnünk a rendezettségét, a hitelességét/megbízhatóságát, illetve azt, hogy érzékelhető-e hallgató részéről a becsatolt

dokumentumra vonatkozó reflexiókban a fejlődés. A portfólió értékelésére vonatkozó legfontosabb szabályok a következők:

- a gyűjtemény megtervezettsége, szerkesztettsége, koherenciája,
- a bemutatott dokumentumok mennyisége,
- a bemutatott dokumentumok minősége, feldolgozottsága,
- a dokumentumok sokszínűsége (eredetiség, változatos médiumok),
- a dokumentumokkal kapcsolatos reflexiókban:
  - a kifejtés szakszerűsége, szabatosága,
  - szaknyelv alkalmazása,
  - az elemzés /értelmezés/ összegzés terjedelme,
  - az elemzés /értelmezés/ összegzés színvonala,
- a formai követelményeknek való megfelelés.

7. A portfólió alkalmazásának előnyei a felsőoktatásban

A portfólió alkalmazásának (az oktatásban) előnyeire írásunk korábbi fejezeteiben is rámutattunk már, de azért szükségesnek tartjuk összegezni ezeket az előnyöket, illetve szeretnénk rámutatni a felmerülő nehézségekre is.

Falus – Kimmel (2009) a következő előnyöket emeli ki:

- A portfólió készítése elősegíti a hallgatók önértékelési képességét, elősegíti reális énképük kialakulását, segíti a személyiségük fejlődését.
- Elmélyültebb tanulást tesz lehetővé a hallgatók számára, mivel a dokumentálási kötelezettség miatt alaposabban át kell gondolnia a tanult anyagot, és aktívan részt kell vennie a tanulási folyamatban.
- Segíti a tanulási folyamatra való reflexiót, elősegíti a hallgató metakognitív készségeinek fejlődését.
- Motiválja a hallgatókat, hogy a portfólió készítésének folyamatában önállóan hozhatnak döntéseket, ezáltal az elkészített portfóliót sajátjuknak érezhetik.
- Lehetővé teszi a hallgatók teljesítményének több munkájuk alapján történő értékelését, ami növeli az értékelés érvényességét.

Azt gondoljuk, hogy az itt felsorolt előnyök egyértelműek a portfólió alkalmazásával kapcsolatosan, de természetesen az előnyök mellett bizonyos nehézségekbe is ütközhet a hallgató a portfólió készítése során.

8. A tanári mesterképzésből levont konklúziók

Megállapítható, hogy az összefüggő egyéni szakmai gyakorlathoz készített gyakorlati napló hasznos, ajánlott a hallgatók rendelkezésére bocsátani már a képzésük első (elméleti alapozó) szakaszában, hogy a benne megfogalmazott ajánlások közül a gyakorlati időre kellő megfontoltsággal választani tudjanak.

Az összefüggő egyéni szakmai gyakorlatot kísérő blokkszeminárium kifejezetten a portfólió készítésének időszakában nyeri el jelentőségét, mely során a felsőoktatási szakember útmutatásai elengedhetetlenek a sikeres dokumentumgyűjtemény összeállításához.

A portfólió létjogosultsága nem vitatható. A pedagógusok előmeneteli rendszerében a pedagógusértékelés, minősítés meghatározó dokumentumává válik, így elengedhetetlen a tanárképzésben egy újfajta pedagógusi szemlélet, attitűdbeli változás megalapozása, vagyis a saját tevékenységről való folyamatos elmélkedés. Ehhez szükség van arra, hogy a pedagógusjelölteket eljussanak a helikopterszemléletig, vagyis, hogy legyenek képesek a saját gyakorlati tevékenységük fölé „emelkedni” és azt más dimenziók mentén szemlélni. Motiválni szükséges hallgatóinkat arra és követelményként támasztani eljűk, hogy a pedagógiai, neveléstudományi szakkifejezéseket nagyobb biztonsággal használják, bővítsék tudományos szakkifejezéseik tárházát.

Ha a hallgatók képessé válnak a reflexió három szintjén (leírás, elemzés/érvelés, önértékelés) gondolataikat szakmailag korrekt formában megfogalmazni, akkor már elindultak a reflektív tanárrá válás útján.

A fentiek során több alkalommal hangsúlyozásra került a tanárképzők felelőssége a hallgatók instruálásában, vezetésében a portfóliók készítésének folyamatában. Fontos kiemelni, hogy valamennyi tanárképzésben résztvevő oktató maga is alaposan ismerje a hallgatóival, a közoktatásban dolgozó pedagógusokkal szemben támasztott újfajta elvárások rendszerét. Ugyanis a nemzetközi tanárképzési gyakorlatból (Melief, Rijswijk, Tigchelaer, 2013) kiderül, hogy számos európai és Európán kívüli országban a tanárképzők számára is megfogalmazásra kerültek szakmai szttenderdek, amelyekkel való egyetértést követően a szakmai névjegyzékbe való kerüléshez a tanárképző saját tevékenységét bemutató portfóliót készít. Így a tanárképzésben, a tanári tevékenység számos területén megkerülhetetlenné válik a fentebb részletezett dokumentumgyűjtemény, a portfólió készítése.

9. Portfólió a köznevelésben

A fenti ismeretekből kiindulva könnyen megfogalmazhatjuk, hogy a portfólió mit is jelenthet a köznevelésben. Leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy egy válogatás a tanulók iskolai munkáiból, vagyis minden olyan dokumentum idetartozhat, amely a tanulók tanulmányaihoz kapcsolódik, mintegy alátámasztásul annak, hogy a tanulók az évek során mit és hogyan tanultak, pl. dolgozatok, fogalmazások, feladatmegoldások, rajzok, különböző írásos munkák, kitöltött feladatlapok, önálló gyűjtőmunka, power point bemutatók, fotók, olvasónaplók, versek és más szépirodalmi próbálkozások, a tanulók számítógépen elkészített munkái (kinyomtatott formában).

A gyerekek/tanulók munkáinak, produktumainak a gyűjtése nem újdonság az óvodákban, de az iskolák alsóbb évfolyamain sem. Gyakori hagyomány, hogy az óvodás/iskolás évek alatt összegyűjtik a keletkezett munkákat (pl. rajzokat, színezéseket, ábrákat, írásos munkákat), majd ezeket egy mappába rendezve a tanulmányok végeztével kapják meg.

Lénárd-Rapos (2006) megállapítása szerint a portfólió látszólag hasonlít ehhez, de alapjaiban mást jelent, a portfólió a tanuló munkáiból összeállított célirányos gyűjtemény, amely bemutatja készítőjének erőfeszítéseit, fejlődését és eredményeit egy vagy több területen. A tanulónak részt kell vennie a tartalom összeállításában; a gyűjteményeknek tartalmazniuk kell a dokumentumok kiválogatására szolgáló szempontrendszert, az értékelési szempontokat és a tanulók önreflexióit.

Ennek alapján pontosíthatjuk a portfólió jelentését, egy olyan dokumentumgyűjtemény, amely a tanuló hosszabb idő alatti fejlődését, vagy egy folyamat végére elért eredményeit dokumentálja. A portfólió ennek eszköze oly módon, hogy a tanuló benne gyűjti össze a tanulásának, fejlődésének menetét bemutató dokumentumokat. A portfólió használata az iskolában mindenképpen egy modern, alternatív munka-és értékelési módszernek számít.

Fontos megállapítanunk tehát, hogy a portfólió nem egy köteg papír, amelyeket véletlenszerűen tesz a tanuló bele egy mappába, hanem egy gondosan összeválogatott, előzetesen tudatosan átgondolt és meghatározott gyűjtemény, amelyben minden egyes dokumentumnak megvan a saját funkciója, és a tanuló által kitűzött célt szolgálja.

A portfóliónak azt kell bemutatnia, hogy miként fejlődtek a diák (személyes, kognitív, szociális és a speciális) különböző kompetenciái. A jó portfólió mindig a valóságot tükrözi; szelektív, reflektív, szerkesztett, állandó változásban van (Radnóti, 2007).

Fontos beszélnünk még a portfólió értékelésének módszeréről is, hiszen ez sem egy egyszerű feladat az értékelést végző tanár részéről, mivel nem lehet alkalmazni rá egy egységes szempontrendszert, illetve lehet, de az nagyon időigényes feladat lenne.

Természetesen számos kritériuma van a portfólió értékelési eszközként való hatékony alkalmazásának:

- a pedagógus lássa, hogy ez az eszköz alkalmas a tanuló egyéni fejlődésének nyomon követésére
- a szülők és a tanulók is értsék, mi a használatának célja, funkciója
- legyenek meg a tárgyi feltételek (pl.: elegendő gyűjtőmappa, tárolásra alkalmas hely).

Feltételezhetjük azt azonban, hogy az itt említett kritériumok mindegyike könnyen megvalósítható, amennyiben a pedagógus szemléletmódja a mai, modern kor elvárásainak felel meg.

Azt mondhatjuk, hogy portfólió értékelése mindenekelőtt a tanuló önértékelésén alapul, mivel a tanulás, értékelés és önértékelés folyamatai a portfólió készítése során egymással összefonódva jelennek meg. A portfólió szerepe az értékelési folyamatban többek között az, hogy a diák számára világosabbá váljon saját tanulási folyamata, képet kapjon előrehaladásáról a tanulásban. Segíti a tanulót saját fejlődésének és sikereinek tudatos megfigyelésében, a kitűzött célok teljesítésének igazolásában. Az állandó visszacsatolás miatt a portfólió összeállítása a tanulási folyamat szerves részévé válik. A tanuló tevékenyen részt vesz saját és társai teljesítményének értékelésében. A tanár és a diák egyaránt aktív, együttműködésük a tanulási folyamat értelmezésének és értékelésének, valamint a továbblépés meghatározásának alapja. A portfóliós értékelés nem szűkül le egy tanulási szakasz végére, a folyamat és a produktumok értékelése a diák, a társak és a pedagógus közötti interakcióban történik. A tanulóknak ismerniük kell az értékelési kritériumokat, hogy munkájukat ehhez igazíthassák. Az értékelési szempontok egyeztetése azért is szükséges, hogy a diákok magukénak érezhessék a követelményeket, így azok egyéni szükségleteikhez igazíthatók legyenek (Lénárd-Rapos, 2006).

A magyar közoktatásban elsőként az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet „MAG”⁵ elnevezésű projektjének keretében került sor a portfólió módszernek a kipróbálására több általános iskolában is. Ennek a kezdeményezésnek az eredményeit mutatja be az OKI, „Magtár – Ötletek tanítóknak a fejlesztő értékeléshez és az adaptív tanulásszervezéshez”⁶ című

---

⁵ Megelőzés – Alkalmazkodás – Gondoskodás

⁶ Magtár. Ötletek tanítóknak a fejlesztő értékeléshez és az adaptív tanulásszervezéshez 3. (2006):

kiadványa. E projekt rövid bemutatása azért tűnik fontosnak, mert az itt elért eredmények, a megszerzett tapasztalatok minden pedagógus kolléga számára fontos iránymutatást jelenthetnek, ha alkalmazni kívánja a portfóliót, mint értékelési eszközt.

Az elkészített portfóliók célját az egyes tanárok határozták meg, ezért az elkészült portfóliók célja és tartalma is igen változó volt. Egyes pedagógusok a diákok egész évi munkájának értékelése tűzték ki célul, mások viszont csak egy tantárgyban elért fejlődésüket. Egyesek csak egy tanuló teljesítményével foglalkoztak, mások egy csoporttal, vagy nagyobb közösséggel. A bevezetés folyamatának lépései azonosak voltak minden pedagógus esetében:

1. Elsőként meghatározták a célokat és a tartalmat,
2. majd magát a folyamatot is,
3. ezt követte a feladat bevezetése,
4. és a diákok elkezdték az anyagok gyűjtését és válogatását.

A pedagógusok rendszeresen folytattak megbeszéléseket, a részt vevő tanulókkal a készülő portfóliójukról. Ezek a megbeszélések segítették a diákokat a tanultak áttekintésében, strukturálásában, önértékelésükben, vagyis a tanulási folyamat reflexiójában.

A tanulási reflexiót segítő legfontosabb eszközök az ún. KULCS - kártyák voltak, amelyek az egyes, a portfólióba szánt dokumentumok jelentőségét világították meg. Többféle ilyen KULCS – kártya formátumot is tartalmaz a fent megnevezett OKI kiadvány, egyet mi is bemutatunk itt.

Ez az én legjobb
.....
.....
.....

Azért tettem bele a portfóliómba, mert

.....
.....
.....

1. sz. ábra Minta kulcskártya készítéshez (Lénárd-Rapos, 2006, 50. p.)

Az 1. sz. ábrán látható kártyákat a tanulók együtt töltötték ki a portfólió megbeszélések során a tanáraikkal együtt. Ezeknek a megbeszéléseknek az volt a fő célja, hogy tanulók idővel önállóan is ki tudják tölteni a KULCS – kártyákat, tehát a kártyák segítségével a tanulókat reflektivitásra és önállóságra nevelték. A MAG – projektről a diákok és a tanárok is egyaránt visszajelzéseket adtak. Mindkét csoport pozitívan értékelte a projektet.

A diákok visszajelzésében állandó motívum volt három vonás: az önértékelés képessége, a tulajdonosság érzése és a motiváció. A projekt összegzésképpen megállapították, hogy a portfólió tudatos iskolai alkalmazása nagymértékben elősegíti a diákok szükségleteire épülő tanulásszervezés következtében átalakuló tanulói és tanári szerepváltás megvalósulását. A tanuló aktívvá válik azzal, hogy maga dokumentálja tanulási folyamatát, a megadott szempontok mentén értékeli saját és társai teljesítményét, a tanári reflexiók tükrében új célokat fogalmaz meg (Lénárd-Rapos, 2006).

Azt gondoljuk, hogy ez a kezdeményezés egy nagyon jó irányt mutathat a közoktatásban dolgozó kollégáknak, hogy hogyan lehet ezt az alternatív értékelési módszert bevezetni, és használni a mindennapi munkánk során, ami azért nagyon előnyös, mivel lehetővé teszi, hogy a tanulók, tanárok és szülők átfogó képet kapjanak a tanulók teljesítményének alakulásáról (Radnóti, 2007). Azonban a portfólió bevezetése során fontos figyelni a fokozatosságra, és a helyi sajátosságok figyelembevételére, a szülők, kollégák, iskolavezető tájékoztatására – hívja fel a figyelmet De Fina (1992).

Nem egyértelmű az ok, de megállapíthatjuk, hogy a portfólió használata, alkalmazása széles körben nem terjedt el a magyar közoktatásban. Úgy érzem, a pedagógus társadalom egy jelentős része még mindig idegenkedik ettől a módszertől (saját bevallásuk szerint is), annak ellenére, hogy használatával nyomon követhető a tanuló fejlődésének folyamata, átfogóbban értékelhető a tanuló teljesítménye, minden érintett szereplő részére nyilvános, különböző céllal készíthető, folyamatosan fejleszhető, felhasználható a tanulók szöveges értékeléséhez (Radnóti, 2007).

A fentiek alapján a tanulói portfólió alkalmazását ajánlani lehet minden pedagógusnak, aki fontosnak tartja minden egyes gyerek fejlődésének támogatását, a személyre szabott tanulást.

10. Ajánlott szakirodalom a hallgatók részére

- BARTON, J.- COLLINS, A.: Portfolios in Teacher Education. *Journal of Teacher Education*. 1993. 44/3, 200-210. p.
- BREZSNYÁNSZKY LÁSZLÓ: A tanári mesterképzés kísérlete Magyarországon. In PUSZTAI GABRIELLA – RÉBAY MAGDOLNA (szerk.): *Kié az oktatáskutatás?* Debrecen, 2009, Csokonai Könyvkiadó, 310-322. p.
- BROOKFIELD, D. STEPHEN: Hogyan válhat belőlünk kritikusan reflektív tanár? In SZABÓ LÁSZLÓ TAMÁS (szerk.): *Didaktika szöveggyűjtemény*. Debrecen, 2003, Kossuth Egyetemi Kiadó, 255-263. p.
- COPELAND, WILLS. D.: A reflektivitás gyakorlása a tanításban: egy új kutatási program terve. In SZABÓ LÁSZLÓ TAMÁS (szerk.): *Didaktika szöveggyűjtemény*. Debrecen, 2003, Kossuth Egyetemi Kiadó, 271-275. p.
- FALUS IVÁN – KIMMEL MAGDOLNA: *A portfólió*. Budapest, 2003, Gondolat Kiadó.
- FALUS IVÁN – KIMMEL MAGDOLNA: *A portfólió*. Budapest, 2009, Gondolat Kiadó.
- FAZEKAS KATALIN - SEDIVINÉ BALASSA ILDIKÓ: A portfólióértékelés alkalmazásának lehetőségei a felnőttképzésben. *Felnőttképzés*, 2005. 3/4. sz. 10-16. p.
- KIMMEL MAGDOLNA: A reflektív gyakorlat gyökerei. *Pedagógusképzés*. 2002, 3. 120-123. p.
- KIS- TÓTH LÁSZLÓ - KOMLÓ CSABA: Az elektronikus oktatási portfólió a gyakorlatban. *Pedagógusképzés*, 2008. 3. 63-68.
- PETNEKI KATALIN: Portfólió a nyelvszakos tanárképzésben. Budapest, *Új Pedagógiai Szemle*, 2005, február, 118-125. p.
- SZABÓ LÁSZLÓ TAMÁS: Tanárok – minőség – tanárképzés. In PUSZTAI GABRIELLA – RÉBAY MAGDOLNA (szerk.): *Kié az oktatáskutatás?* Debrecen, 2009, Csokonai Könyvkiadó, 293-310. p.
- WUBBELS, THEO: Hogyan változtassuk meg a tanárjelöltek felfogását? In SZABÓ LÁSZLÓ TAMÁS (szerk.): *Didaktika szöveggyűjtemény*. Debrecen, 2003, Kossuth Egyetemi Kiadó, 263-269. p.

11. Felhasznált irodalom

- BAKOS FERENC: *Idegen szavak és kifejezések kéziszótára*. Budapest, 1994, Akadémiai Kiadó.
- BARTON, J.- COLLINS, A.: Portfolios in Teacher Education. *Journal of Teacher Education*. 1993. 44/3, 200-210. p.
- CSAPÓ BENŐ: *Portfólió-értékelés: Szócikk*. In: Báthory Zoltán-Falus Iván (főszerk.): *Pedagógiai Lexikon III. kötet*. Keraban Kiadó, Budapest, 200. p. 1997.
- FALUS IVÁN – KIMMEL MAGDOLNA: *A portfólió*. Budapest, 2003, Gondolat Kiadó.
- FALUS IVÁN – KIMMEL MAGDOLNA: *A portfólió*. Budapest, 2009, Gondolat Kiadó.
- KIMMEL MAGDOLNA: A reflektív gyakorlat gyökerei. *Pedagógusképzés*. 2002, 3. 120-123. p.
- LÉNÁRD S. – RAPOS S.: *Ötletek tanítóknak a fejlesztő értékeléshez és az adaptív tanulásszervezéshez*. 2006, Budapest, OKI.
- MELIEF, KO-VAN RIJSWIJK, MARTINE-TIGCHELAAR, ANKE 2013: *A holland pedagógusképzők szakmai sztenderdjeinek 2012. évi átdolgozott változatáról*. In: *Pedagógusképzés*, 10-11. sz. pp. 149-179.
- PAPP GYULA: *Az e portfólió szerepe az oktatásban*. Letöltés helye: http://oktinf.elte.hu/konferencia/PappGy_1OKTINFKONF_20090130.pdf 2009. 08. 18. 18.36. h.
- SZABÓ ANTAL – CZEGLÉDY ISTVÁN- LENKOVICS ILDIKÓ (szerk.): *Gyakorlati képzési napló tanári mesterképzéshez*. Nyíregyháza, 2009.
- SZABÓ LÁSZLÓ TAMÁS: Tanárok – minőség – tanárképzés. In PUSZTAI GABRIELLA – RÉBAY MAGDOLNA (szerk.): *Kié az oktatáskutatás?* Debrecen, 2009, Csokonai Könyvkiadó, 293-310. p.
- 4. számú melléklet a 15/2006. (IV. 3.) OM rendelethez 5.1.3. pont
- 8/2013. (I.30.) EMMI rendelet a tanári és az egyes tanárszakok felkészítés közös követelményeiről képzési és kimeneti követelményeiről